316.722-027.542:2-264
изворен научен труд

МАКЕДОНСКИТЕ МИТОВИ ВО КОНТЕКСТ НА СОЦИЕТАЛНАТА БЕЗБЕДНОСТ

д-р Валентина Миронска - Христовска

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје
Институт за македонска литература

клучни зборови: македонскиот мит, национален наратив, традиција, македонски идентитет, социетална безбедност, идентитет.
key words: Macedonian myth, national narratives, tradition, Macedonian identity, societal safety, identity.

Во науката постојат бројни теории и дефиниции за идентитетот и за нацијата, за појавата на национализмот и за неговата позитивна и негативна улога во развојот на човештвото и во конструирањето на цивилизацискиот идентитет. Уште побројни се дебатите околу прашњето за појавата и за егзистирањето на прото-нациите, на нациите, односно народите т.е. етникумите или припадниците на една општествена заедница.

Името Македонија постои од дамнина, кога нејзината територијата била многу поголема, територија која претрпела фрагментации и поделби, но во која, сепак, името на територијата и на народот опстанало, што претставува редок случај, да не речам уникатен. Името Македонија или Македон или македонски или Македонци континурано егзистира. За името Македонија, Иширков забележал: „Името Македонија е толку старо колку и името на Македонците – стар индоевропски народ, кој многу рано се населил во ридестата земја на горниот Халиакмон (р. Бистрица)“ (Иширковъ, 1927:1). Тој, проследувајќи ја употребата на името на Македонија низ векови бележи дека „со името Македонија во продолжение низ вековите се именувала различно голема област во средниот дел на Балканскиот Полуостров, и името Македонија се употребувало до Крит, во областа на Одрин и отаде (од онаа страна) Дунав во Бесарабија“ (Иширковъ, 1927:11).

Токму прашањето за името, кое го проблематизираа другите, ја загрози социеталната безбедност на Македонија. Но колку повеќе тоа предизвикува закана за нашиот идентитетот и колку повеќе ни го попречува влезот во двата ентитета, ЕУ и НАТО, кои пак влегуваат во криза на своите идентитети, толку повеќе се зајакнува социеталната безбедност односно го зајакнуваме сопствениот идентитет.

„Лошата судбина на Македонија се состои во тоа, што балканските народи – Грци, Албанци, Срби, Бугари и Турци – заседнале (неподвижен) со

својата главна маса во краиштата на полуостровот, притискајќи ја Македонија од сите страни и се стремат да навлезат во неа и да ја владеат. Така било во минатото време, така е сега. Само во времето на старите Македонци таа несреќна земја била главно место за ширење на политичка моќ кон сите страни на Балканскиот Полуостров“ (Иширковъ, 1927:22).

Така е и сега и во 21 век, во времето на човековите права и слободи. Македонското прашање е сè уште нерешено. Но, воопшто, и во Европа постојат низа отворени или неправилно решени прашања особено од средината на 80-тите години на 20 век, „кога таа беше предмет на меѓусебна игра на четири огромни политички сили: 1) политичката стагнација на економскиот банкрот на Советскиот Сојуз, 2) ревитализацијата на интеграцијата на Западна Европа, прво од 1992, а потоа и со „Мастрихт“, 3) сè поголемото сфаќање дека плурализмот и пазарите се основните состојки за успешно модерно општество и 4) објавувањето и (или) оживувањето на национализмот и ксенофоби-јата“ (Бузан, 2010:13).

Во оваа констелација на нештата се отвори прашањето за безбедноста на Европа и покрај тоа што во Западна Европа владее единствена економија, а воените и идеолошките несогласувања од минатото се ставени ad acta. На нејзината безбедност влијаат подрегионалните конфликти и односот на новата индустрија која е свртена кон општеството, а не кон државата, за што Хаснер објаснува: „Доколку се направи разлика помеѓу трите нивоа на врските во Европа, стратешката интеракција, меѓусебната зависност и општественото меѓусебно навлегување, можностите за национализам и опасностите врз мирот многу малку се среќаваат во првото ниво отколку што се дел од второто и третото, особено во нивното меѓусебно влијание. Најтешкиот проблем е социокултуролошкиот, но начинот на кој се остварува економското меѓусебно влијание може или да се влоши или да се олесни“ (Бузан, 2010:14). Бузан бележи дека во двата дела на Европа во тек е редефинирањето на врската меѓу државата и општетсвото и истакнува дека во западниот дел на Европа процесите на интеграција создаваат ново макониво над старите држави, дека се појавува реално европско тело и покрај постоењето на колебање за нивото на старите нации-држави. „Необичните културни одлики, кои долго време беа под заштита на државата, сега се изложија на притисокот за хомогенизација и стандардизација кои ги бара единствениот пазар“ (Бузан, 2010:15). Со тоа интеграцијата се успорува, а клучна улога добива социеталната безбедност, бидејќи како што истакнува Хаснер, заканата врз националните идентитети во Западна Европа надоаѓа од една страна, од космополитизмот и стандардизацијата на мас-културата и потрошувачката (честопати се нарекува ‚американизација‘), и од друга страна, од приливот на имигрантите кои поради расни или религиозни причини честопати се сметаат за странци или за непријатели (Бузан, 2010:15).

Од друга страна, европскиот интегративен процес во Западна Европа создава простор за појава на многу нови конфигурации на идентитетот: пример со претходно појавените малцински националности, како што Баскијците, Каталонците и Шкотите, кои добиле нови слободи, а други пак, истакнува Бузан, ги надминале државните граници, како што е случај со алпско-јадранските, балтичките и дунавските, каде што транснационалните идентитети си наоѓаат свој простор и законодавство во областите помеѓу државите и европското ниво. „Овие идентитети се наоѓаат во помалку ограничени средини и осно-

ваат нови врски со општествата во кои претходно биле потиснати или, пак, биле под влијание на туѓа доминација“ (Бузан, 2010:16).

Во овој контекст би истакнала дека и со распадот на Советскиот Сојуз и со распадот на СФР Југославија не беа создадени нови, туку се реактуелизираа националните идентитети кои беа поставени во контекст на наднационалните (Југословен – Македонец, Русин – Украинец). Распадот на Советскиот Сојуз, кој имаше моќно, доминантно политичко и воено влијание на државите од Источна Европа и распадот на независната СФРЈ, чија политика беше во спрега со постоколонијалните земји, а и двете со социјалистички режим, го доусложнија прашањето за двете опции: фрагментација или интеграција на Европа? И доколку дојде до нивна интеграција: како ќе се поврзат двете половини на Европа во однос на социеталната безбедност?

Во западната мисла веќе се нижеа прашањата: како ќе се одбрани од заканата од политичкиот и (или) економскиот хаос, од појавата на имиграцијата од исток кон запад; од традиционалната закана дека силните општества се надмени над послабите; и како новите независни општества од Истокот ќе се спротивстават на културната доминантност на побогатите, подобро организираните и повеќе способните општества од Западот?, за кои Бузан истакнува: „... дека што и да се случи поголемиот број на источните општества ќе се соочат со остри поделби меѓу националистичките намери за користење на независноста за да го одбранат културниот идентитет и прифаќањето на културата на западната цивилизација која е желна да им овозможи на своите луѓе приклучување кон појавата на европската суштина“ (2010:18). Европа е под влијание на „тековната социо-политичка револуција“ во која се вклучени: имиграцијата, создавањето на новите социетални идентитети, разлика меѓу центарот и периферијата односно меѓу Западна и Источна Европа, меѓу Запад и Ориентот, меѓу културната разлика на христијанството и на исламот, итн.

Оттаму, во теоретската наука, сè повеќе се става акцент на општествата, бидејќи тие се однесуваат на идентитетот, а не на државите. Во 19 век, со формирањето на државите, примарна улога ѝ се давало на националната свест односно на идентитетот. И во тогашниот процес постоеле интеграции и фрагментации, поточно сегашните фрагментирани делови биле, всушност, интегрирани во империи, макро-држави, а сегашните интегрирани делови биле фрагментирани односно биле мини-држави. Притоа и двата вида политички единици, феудалниот систем требало да се смени со нов, со капиталистичкиот поредок. Во втората половина на 20-тиот век, тогашните фрагментирани делови од капиталистичкиот режим требаше да го сменат својот социјалистички систем со капиталисиticчкиот, а во 21 век сите треба да се постават во глобализаторскиот систем. Исто така, во почетокот на 20 век, пак, Западна Европа се наоѓала пред повторна фаргменатација, тогаш именувана како балканизација. Овој термин за првпат бил спомнат во в. *New York Times*, од 20 декември 1918, по Првата светска војна, во насловот „Ратенау, голем индустијалец, предвидува балканизација на Европа“. Ратенау бил главниот подвижник на идејата за економско обединување на Средна Европа, кој работел на решавање на проблемот за воената отштета и повел кампања против неповолните услови од мировниот договор за Германија. Ратенау сметал дека Германија била уништена за идните генерации и дека ќе се соочеле со пропаст, со огромен емигрантски бран веројатно насочен кон Јужна Америка, Далечниот Исток и секако, кон Русија, и дека резултатот од тоа ќе била балкани-

зацијата на Европа, „Порано или подоцна источните сили ќе навалат на Западната цивилизација“ (Todorova, 1999:66-67). Весникот *Nineteenth Century,* во 1920 г., известил дека Франција ја обвинила Англија дека продолжила со политика која водела кон балканизација на балтичките провинции, додека весникот *Public Opinion* објавил дека „во овој несреќен балканизиран свет ... секоја држава е во спор со својот сосед“ (Todorova, 1999:67).

За жал, споровите сè уште живеат; големата светска војна – секоја нација против својот сосед - која започнала во 1848 година, кај некои европски држави сè уште трае и до денешен ден и го отежнува успешното интегрирање на Европа. Ваквата состојба дава можност да оживее национализмот. Вевер истакнува дека националните и религиозните идентитетити кога се под закана можат да создадат силен интензитет и дека се оди до екстремност и идентитетот станува пред сè. Тој, исто така, ја нагласува потребата од тоа дека треба да се знае кое општество ѝ припаѓа на индивидуата, кој е неговиот или нејзиниот *ен* идентитет како дел од индивидуалниот идентитет, без кој тој или таа би почувствувале дека исчезнале доколку исчезне *ниот* идентитет (Вевер, 2010:40). Во продолжение наведува дека луѓето живеат со мултипни идентитети (баварски и германски) и дека немаат јасна или постојана хиерархија меѓу нив, но во некои специфични ситуации, дека поблиските во буквална или во метафоричка форма ќе се соочат со војна, со што ќе се појави поголема хиерархија, па во овие услови националниот идентитет може да ги организира останатите идентитети околу себе.

Истакнато е и дека христијанството успешно го создало чувството на цивилизацискиот идентитет, но со падот на Рим не успеало во политичкото обединување, и дека религиозниот и политичкиот идентитет онаму каде се зајакнуваат меѓусебе создаваат многу силни идентитети (католичка Полска, шиитска Персија, еврејски Израел, шинто Јапонија) и многу силни модели на страв, непријателство и социетална несигурност (христијанските Ерменци наспрема исламските Азербејџанци, еврејски Израелци наспрема Арапи - муслимани, православни Грци наспрема Турци - муслимани) (Вевер, 2010:43). Во развојот на модерната држава дошло до здружување и на етно-националниот и на религиозниот идентитет. Ваквото поврзување е исклучително значајно во македонската историја, бидејќи во 19 век, кога македонскиот народ водел борба за ослободување, за автономија, за афирмирање на македонскиот идентитет, црквата односно религијата одиграла еднакво важна улога како и сепаратистите, односно националистите. Спрегата меѓу национализмот и религијата била со силен интензитет и на повисоко рамниште бидејќи македонскиот народ самостојно се борел за обнова на својата неканонски укината црква, Охридската архиепископија, во 1767 година, столбот на писменоста, на културната традиција, воопшто.

Во современиот меѓународен систем социеталната безбедност се „однесува на одржливоста во рамките на прифатливите услови за еволуција на традиционалните модели на јазикот, културата, здружување на религиозни и национални идентитети и обичаи“, односно социеталната безбедност се однесува на ситуациите кога општествата ќе забележат закана за идентитетот врз овие основи (Вевер, 2010:43-44). Социеталната безбедност ги штити сувереноста и идентитетот. Тоа беа и основните начела на кои се засноваше просветителската идеологија, кои ги постави Џон Лок и тоа оние за сознајната

теорија, како и идејата за неотуѓивоста на народниот суверенитет за чија опстојба ја оправдувал и револуцијата.

Народите својата суверености, односно својата специфичност, во 19 век, започнале да ја покажуваат и да ја афирмираат преку ризницата на народната култура: песните, приказните, обичаите, како и преку минатото, историските настани и личности. Започнало пишувањето на националните наративи чие конструирање го овозможило конструирањето на националните идентитети. Мистификациите биле прифатени од народот, ја раздвижиле и ја зацврстиле свеста кај народот, и воедно станале популарна култура. Отворено е прашањето кои национални идентитети својот конструкт го поставиле на реална основа?; колку била посилна мистификаторската моќ од историската вистина? Консеквентно на ова прашање го надоврзувам и прашањето за оправданоста, односно за целта на националните наративи. Од една страна, во даденият историски момент, во дадените општествено-политички услови тој конструкт бил потребен за едни народи да преживеат, за да не бидат асимилирани, бидејќи од друга страна некои пак народи, со помош на тие наративи, мистификации, ја засилиле моќта наспрема другиот, се стекнале со ексклузивно право на некои цивилизациски придобивки кои ги користат и денес и ја зајакнуваат својата социетална безбедност.

Името Македонија и културната традиција на македонски народ не е мит, ниту мистификација. Македонскиот мит за слобода е пренесуван, прераскажуван, запишуван, извојуван. Неговата трансмисија траела низ векови. Историјата како наука се појавила од крајот на 18 и почетокот на 19 век, од потребата за создавање држави и нации. Првите „национални наративи“ биле пишувани повеќе врз основа на податоци, а не врз база на факти, како и за дневно-политичките и национално-конститутивните потреби. Во трката на големите сили за доминација, за превласт и за освојување на економско-трговскиот пазар, македонскиот народ, како и некои други помали и немоќни народи, се борел за опстојба. Затоа тој преку своите митови ги емитирал пораките за слобода, за правичност, за победа над злото – непријателот, за достоинство и храброст, за одбрана на честа и верата.

Конструирањето на европските национални наративи се одвивало по скоро ист модел, кој се состоел од истите делови: митовите за потеклото на народите и за основањето на државите, врамувањето на настанокот на нација во што е можно подлабоко минато, неговото настанување од мрачните шуми. „Митологемата – дрво на светот ја среќаваме и во македонските народни приказни – легенди. ... Митската драма во рајот очигледно подоцна се претвора во драма на човештвото вткаена во целокупната концепција на космосот, се разбира преку проекцијата на христолошката мистерија“ (Татаровска, Митологија..., 2000:28-30). Татаровска во склоп на наративната матрица во македонските волшебни приказни го одбележува и раѓањето на децата јунаци од магичното јаболко.

Втората етапа од овој конструкт било создавањето на „пантеон од херои“ или на национален маченик каков што е примерот со Јованка Орлеанка. Преку чинот на дејствување на ваквите национални ликови се пропагирале должностите на луѓето. Национален лик, кој бил роден во 19 век и во кого биле инкорпорирани сите дотогашни јунаци кои паднале како жртва при извршувањето на својата должност, одбраната на својот народ, е Кузман Капидан. Лик кој прераснал во мит преку кој прозвучува пискотот на целиот македон-

скиот народ. Во изградбата на националните наративи, секако, видно место земал и Марко Крале „лик на јунак не ‘без мана и страв‘, како што всушност би требало да изгледа секој идеализиран ‘јунак над јунаци‘, туку јунак кој е пред сè човек, како и сите други луѓе, обременет и со позитивни, и со негативни особини, кој знае и да се уплаши и што има, речиси, подеднакво толку мани колку и добродетели“ (Пенушлиски, 1983:14). Во ликот на Марко Крале, истакнува Пенушлиски, „се инкорпорирани најважните добри и лоши страни на нашиот човек“, бидејќи тој живеел и дејствувал тука, во Македонија, каде и започнале да се создаваат песните и преданијата за него.

Во третата етапа, при создавањето на националните наративи, бил вклучуван и заколнатиот непријател. „Во македонското народното творештво песната Болен Дојчин претставува блескаво поетско остварување, врз оригинален мотив со несекојдневна тема“, болниот јунак во одбрана на честа на својот дом, станал од постелата за да му се спротивставел на насилникот и на посегнувачот врз мирот и слободата - Арапинот (Пенушлиски, 1986:7). Слободарските стремежи на народот се пресликани во митот за Болен Дојчин чии корени можеме да ги бараме во постар мотив, во кој јунак погубува некое чудовиште и го ослободува населението од неговите насилства, односно врската може да се бара со христијанските легенди за свети Георги кој ја убива ламјата.

Во средниот век, иконографски и симболичен модел станала Богородица, која ја претставувала врската на религиозното и световното. Од 17 век, девиците Холандија и Хелвеција станале симболи на Холандија и Швајцарија (www.okno.mk/). Мајка Богородица е најсветата заштитничка во македонската иконографија, а со тоа и на македонскиот верски, па и на националниот идентитет.

Од предхристијанството, древните митски матрици се преосмислени, така што за некои сведочат само некои топоними, бележи Вражиновски, кои сепак ја задржале својата митска димензија како Перун во св. Георгија, Дајбог, богот Велес местото го отстапил на св. Димитрија, св. Никола и св. Васил; Богородица и Огнена Марија го продолжиле митот на Мокош, т.е. Марена / Морена која е претходничка и на св. Петка, а посебно место заземаат и св. Кирил и Методиј, св. Климент и св. Наум, како и локалните светци: св. Прохор Пчински, св. Јоаким Осоговски, св. Гаврил Лесновски; односно како што е истакнато, христијанските светци, во контекст на народната култура, се сврзани со нивната митологизација, бидејќи општествената функција на религијата и на народната традиција ја интегрираат заедницата (Вражиновски, 2000:11-16).

Национален мит, на кој се повикувале преродбениците од 19 век, бил и нашиот фолклор. Усното творештво секогаш го следело принципот на континуирано создавање и пресоздавање на нови творби или варијанти, истакнува Ленка Татаровска, додавајќи дека тие се приспособувале кон тогашниот медиум. „При креирањето на ликовите на славните јунаци и при опевањето на нивните подвизи, народниот творец го создава и ‘етичкиот модел на супериорниот човек‘, најверојатно граден врз големите модели од древните времиња“ (Татаровска, 2000:85). Го бележиме и мислењето на Илија Велев дека фолклорот е секогаш во предност кога функционира како пожива илустрација за идентитетот, битието, па дури и за митовите на определен народ за да опстане како самостоен. „Едноставно, фолклорот се прифаќа и како синоним за етничка самобитност и припадност заради рефлектирање на индивидуалниот

(личен) печат за себепронаоѓање, национално идентификување, духовно препородување и општо афирмирање“ (Велев, 2007:147). Гане Тодоровски истакнува дека К. Миладинов, Цепенков, Чернодрински ја преземале целосно поетиката на народната песна, директната реч, упростената синтакса, стереотипните споредби, типичните слики, најпознатите мотиви; дека позајмената идеја не била доразвивана, бидејќи индивидуалниот творец бил преокупиран од воведувањето на народната реч во поезијата, па откако настапил слободниот и регуларен тек на создавањето на нова македонска литература, дошло до проширено и поинвентивно надградување врз народната песна. Според Тодоровски, тој процес е посложен и го следиме низ продорите во посуптилната мотивистика, во обновата на народната митологија, кој се оценува како колективен напор да се зачува традицијата (Тодоровски, 1979:182-183).

Традицијата треба да ја сочувуваме и понатаму, бидејќи во рамките на темата ги споменавме само митологизираните јунаци до 19 век, а огромен е бројот на ликовите и на настаните од 19 век, кои ја добија димензијата на мит во 20 век. Уште повеќе треба да се сочува традицијата бидејќи „во македонската народна култура беше создаден митот за јунакот и митот за татковина“ (Вражиноски, 2000:19). И токму овие митови беа конститутивната, односно развојна подлога на македонскиот идентитет во 19 век.

Восхитот од традицијата произлегол од национализмот, за кого постојат разни теории, дефиниции, прашања, околу кои континурано се водат дебати за неговата позитивна, односно негативна улога во развојот на цивилизацискиот идентитет. Национализмот бил последица на капитализмот и на капиталистичките влади; станал општоприфатлив бидејќи капиталистичките класи сакале да го заштитат својот домашен пазар, да го помогнат развојот на индустријализацијата, поради што луѓето требале да започнат да веруваат дека кралот не е бог, туку дека банкарите и индустријалците биле божествени намасници. За времето на феудализмот се вели дека луѓето биле помалку националисти, бидејќи луѓето не пееле химни, не поздравувале знамиња и не ѝ се поклонувале на државата, туку тие се заколнувале на верност кон одредена личност – владетелот. Во циклусот на смени на општествените формации ќе забележам дека „измите“ од 20 век (фашизмот, социјализмот) во тој однос наликуваат на феудалното време, кога луѓето се поклонувале на една личност. И сега повторно го следиме следот на нештата, односно и во процесот на глобализацијата се повторува истото, поточно во неколку моќни компании, во монетарната политика, се гледа спасот од глобалната економска криза, со што заклетвата не е пред државата, а спасот се гледа во европските правила, норми, закони, економија, итн. итн. За да се влезе во тој свет колку реален толку и виртуелен, а со терминологијата од минатото „мистификаторен“, повторно е актуелно преживувањата на некои нации, кои треба да го победат негирањето, да го сочуваат своето име и идентитет. Тоа е најтешката битка, која во моментов ја водиме ние.

Битката е најважниот елемент кој се вградува во националната историја по спроведувањето на трите претходно споменати етапи во конструирањето на националните наративи. Македонскиот народ водел многу битки, и тоа на и за сопствената територија и народ. Единствениот походи го остварил во античкото минато, од кој остана митот за Александар Македонски, на кого со возвишени поетски тонови се повикувале македонските национални и културни преродбениците од 19 век. За литографија со неговиот лик од 19 век, Ту-

шевски истакнал: „Со печатењето на литографии на познати историски личности, во конкретниов случај на Александар Велики – царот македонски, се добива ефект кој во просветителството и во преродбата на еден народ буди национални и патриотски дух среде широките маси“ (Тушевски, 2008:324).

Митската слава, односно митологизацијата на Алексадар, била извршена уште од времето на неговите наследници, проширувана подоцна со фантастични елементи: се здобил со волшебен коњ и ја пронашол „живата вода“ (Вржиновски, 2000:17), а во средновековниот период, преку романот за Александар *Александрида*. На походот на Александар Македонски, во 19 век се повикал и Базмарк за да ја обединел Германија при што била направена мистификацијата. Во 1833 година била објавена биографијата на Александар од Густав Јохан Дројзен, кој сметал дека обединувањето на грчката држава претставувало основа на Александровиот триумфален поход на Исток, со цел за преобразување на Азија. А кога на еден ист мит полагаат право и други нации, тоа носи конфликти, па наративот кој има функција да обединува, кој има конструктивна моќ, сега ја добива улогата на деконструктив, деконструкција. Со ваков проблем се судрува македонската нација.

Македонскиот наратив ја забележал и историјата на мрачно време и времето на процут, како што се наративите за младоста на некоја нација, нејзиното стареење и препород. Но наративот за идентитетското докажување како да нема крај. Негирањата на македонската нација и црква, на македонскиот јазик и идентитет, на македонското име, не престануваат. Борбата за сопствен јазик, за обнова на Охридската архиепископија, за сочувување на народната традиција во 19 век била поведена од митското име, од името Македонија кое постоело од пред новата ера. Борбата била охрабрена и од дедо Богомила, од богомилите кои добија митска димензија, бидејќи со своите идеи во 10 век биле понапредни и од просветителите на 18 век. Го покренале богомилството од самиот народ, ги повлекло широките народни маси во верско опозициона форма, го организирале отпорот против феудалците, ја барале смислата на човечкиот живот без вербата во задгробниот живот, и ја поставиле целта на човечкиот живот во борбата со злото и доближувањето до вистината. Против вистината одат многумина, многумина ги негираат и ги присвојуваат овие македонски културни придобивки, и покрај тоа што во науката е забележано дека негирањето и порекнувањето на една нација ја засилува нејзината националистичка идеологија. Во контекст на моменталното испишување на националниот наратив за најтешката битка што ја води македонскиот народ, бидејќи живееме во време на слобода, на полна демократија, на рамноправност, на идивидуализам, на пацифизам, хуманизам, итн., и во име на правото на сите народи кои се повикувале на своето реално или имагинарно минато, се прашувам дали мојот народ треба да го минимизира, да не го разоткрива, да не се повикува на своето богато културно, историско минато, на своите национални митови. Дали ние имаме потреба да се откажеме од богатото културно историско наследство, од трагите кои се доказ за нашето постоење, во кое туѓи ни се агресивните методи, во кое не сме посегнувале и не посегнуваме по туѓото, во кое сме го почитувале и го почитуваме и живееме со другиот, во кое сме правеле мистификации за да го минимизираме нашиот влог во културниот развој, да ја прикриеме националната осознаеност на нашите претходници и да ја покажеме почитта кон големите сили?

Според Штефан Бергер националните истории, и покрај тоа што имале одредена еманципаторска улога во борбата за човекови права и слободи и демократија, сепак вкупниот биланс останува негативен, бидејќи тие пречесто служеле за правдање на употребата на силата, геноцидот и војната, односно дека националната историја била основа на сите фашистички и авторитативни режими. „А кога требало да се легитимираат прогоните и геноцидите, кога и да се поставело прашањето на граница – тука биле историчарите за да ја оправдаат валканата работа“, па продолжува со „убиствениот потенцијал на големите национални наративи ‘кои зад себе оставаат’ наративна мапа на лузни“. Но притоа ќе додадам дека едните ги прават, а другите ги чуствуваат болките од лузните. Па, дали е праведно и хумано некој да ги трпи тие болки како и понатамошните нивни продлабочувања? Доколку завладее навистина правото и почитувањето на секој народ, доколку социеталната безбедност ја обезбеди безбедноста на идентитетите во еден општествен систем, доколку „Главна задача на претставникот на власта е да сфати дека тој ја игра улогата на државата, дека треба да го зачува нејзиното достоинство и чест, да ги штити законите, да донесува закони и постојано да си споменува на оние нешта кои му се доверени. Приватното лице треба рамноправно да живее со своите сограѓани, да не биде ни потчинето ни понижено ни надмено, и во однос на државата да го посакува само она што е смерно и чесно. Таквиот човек обично го сметаме и го нарекуваме добар граѓанин“ (Кикерон, 2005:87). И креаторот на идејата на процесот за Европска Унија, Р. Шуман бележејќи за граѓанската должност истакнал: „сè додека една нација не ја усоврши својата структура, своето внатрешно единство, сè додека нејзиното постоење или нејзината независност се изложени на закана, сè додека нејзините соседи се однесуваат како соперници и противници, токму национализмот, славењето на патриотското чувство, го претставува најчистиот израз на граѓанската должност“ (Шуман, 2003:24-25). Па доколку се сфати заедништвото на луѓето со споредбата на Кикерон со роевите пчели, и дека луѓето се друштвени по природа, па градовите не би постоеле без нивното соединување (Кикерон, 2005:117), а во денешно време не би постоеле државите и општествата, тогаш секој треба да се сврти кон иднината, националните наративи ќе останат само забележани и само ќе се препрочитуваат без нивна ангажираност, односно без културолошко проследување. Но додека се постигне социеталната безбедност, ќе се водат дебати меѓу модернистите и примордијалистите или конструктивистите и перенијалистите; предмодерните етникуми и историските митови и симболи ќе бидат значајни, значајно ќе биде нивното проучување како се трансформирале, како се редефинираат, како се соочуваат со предизвиците и се зајакнуваат или пак ослабнуваат. И покрај тоа што националниот идентитет се смета за нестабилна конструкција, сепак треба да се работи со суров материјал, потребно е постоењето на „резервоарите“ на митовите, приказните, старите битки и на историските ликови. Смит истакнува дека нацијата е во центарот на најпопуларните и на најшироко распространетите митови во модерното време и дека етничката заедница постои кога клучната група поседува: точно колективно име, мит за заеднички предци и историски спомени, елементи на разликување на заедничката култура, чувството на солидарност за значајните сектори за населението (Вевер, 2010:52).

Националните митови биле создавани во 19 век кои откриваат кои сме, од каде сме, што сме, кој ни е непријателот. Тие ни се потребни за приклучу-

вањето во Европската Заедница, бидејќи самиот нејзин основач, иницијатор, односно креатор Робер Шуман истакнал дека наднационалното ќе се потпира врз националните темели, не ќе постои никакво одрекување од минатото, туку ќе дојде до нов процут на националните енергии, преку нивното заедничко впрегнување во служба на наднационалната зедница (Шуман, 2003:21).

Традициите, митовите, националните наративи се потребни за обединување, но за жал нивниот мистификаторски елемент, како и преплетувањето на историското и на митското време ги разединуваат народите. Македонските митови пак, во нивното безгранично, односно во ограниченото време, го пренесуваат нашето битисување и нашето постоење. Од нив произлегуваат популарните поговорки кои како да се неминовни за македонскиот идентитет: „Времето си врви, нам ни се куси“ и „Без време ништо не зрее“.

Литература:

Вевер, О., Бузан, Б., Келструп, М., Леметр, П. 2010. *Идентитет, миграција и новата безбедносна агенда во Европа*, Скопје: Македонски печат.

Велев, И. 2007. Национални легенди или балканска митологија. *Книжевен контекст*, 147-149. Скопје: ИМЛ.

Вражиновски, Т (ред). 2000. *Речник на народната митологија на Македонците*, Прилеп – Скопје: Институт за Старословенска култура – Матица македонска.

Иширковъ, А. 1927. Македониая име и граници. *Македонски прегледъ*, Год. III, кн. 1, 1-22.

Kalin, B. 1983. *Povijest filozofije*. Zagreb: Školska knjiga.

Кикерон, М. Т. 2005. *За должностите*, Скопје: Магор.

Мазовер, М. 2003. *Балканот кратка историја*, Скопје: Евро-Балкан прес.

Пенушлиски, К. (приредил). 1983. *Марко Крале легенда и стравност*, Скопје: Мисла.

Пенушлиски, К. 1986. *Болен Дојчин*, Скопје: Македонска книга.

Татаровска, Л. 2000. *Народна ризница*, Скопје: ИМЛ

Татаровска, Л. 2000. *Митологија на јаболкото и прстенот*, Скопје: ИМЛ.

Todorova, M. 1999. Imaginarni Balkan, Beograd Biblioteka XX vek.

Тодоровски, Г. 1979. *Маѓепсан мегдан*, Скопје: Култура.

Тушевски, В. 2008. *Нова македонска книжевност*, Скопје: Менора.

Шуман, Р. 2003. *За Европа*, Скопје: Круг.

Маршал, Г. www.okno.mk/taxonomy/term/366.

MACEDONIA MYTHS IN THE CONTEXT OF SOCIETAL SAFETY

Valentina Mironska-Hristovska

Summary

Redefining the relation between the state and society is within the context of the question “fragmentation or integration of Europe?” Processes of integration create a new macro-level over the old countries. Therefore, the integration is slowing down and societal safety becomes the key reason for theoretical science to focus on societies, as they refer to identity, perseverance of traditional models of language, culture; religious and national identities and customs. Societal safety protects sovereignty and identity. When national identities were formed, nation was in the focus of the most popular and widespread myths, its existence being confirmed with the exact collective name, the myth from distant ancestors as well as historic events in the context of the topic and actual situation in which Macedonia is nowadays, and therefore we give tribute to people who had central role in Macedonian narratives that reflect and indicate Macedonian identity.